

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - TRIDEN UKRAÏNIENNE

Число 11 (219) рік вид. VI. 16 березня 1930 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr)

Париж, неділя, 16 березня 1930 року.

Увагу всієї України, всього, що єсть українського на світі, прикуто до Харькова. Там розпочався суд на академиком С. Єфремовим та його товаришами.

Вже з давнішого часу взялися до його інсценізації. Після повені «масових» мітингів, «обурення й народнього гніву», що їх впоряджала повсюду на поневоленій Україні погано прихована рука ГПУ, прийшла черга на совітську пресу — підготовити ґрунт для «процесу». І газети старанно виконують дане їм згори завдання. Поруч з «висновками» з акту обвинувачення, що їх наводять останні числа харьківських та київських часописів, зустрічаємо там іудину роботу яничарів — статті українських комуністів, повні брехні та наклепу.

Чисте дзерно правди, одважне і правдиве слово людей, що мають спокійне сумління перед собою і рідним краєм, густо вкрите половою брехні червоних слідчих та прокурорів.

На тонкій канві «зізнань» обвинувачених ми бачимо штукерні взори, що їх вимержали червоними нитками митці з ГПУ.

І все з одною турботою, з одним тільки наміром — за всяку ціну обплювати, зганьбити, скомпромітувати в очах народніх мас обвинувачених.

Та з тим аранжерам «процесу» не пощастить.

Адже-ж тих людей, що їх поставлено на чолі обвинувачених, знає вся Україна, — то її мозок, то її серце, то її совість.

Їх знає вся Україна. Вся Україна однаковими очима дивиться на цей «процес» — це похід проти всього українського, це спроба позбавити націю її духовного проводу, чільних представників інтелігенції, це замах на знищення самої душі українського народу.

І вся Україна яскраво й виразно зазначила свою позицію в цій справі.

В однодушнім протесті проти червоного терору об'єдналися всі Українці, які живуть по-за межами великої тюрми народів і яким на устах не лежить московська колодка.

Українське населення Волині, Галичини й Буковини, осередки емігрантів з Великої України в Польщі, Чехії, Румунії, Болгарії, Югославії, Бельгії, Німеччині, Франції, наші колонії за океаном — Канаді, Сполучених Штатах, Бразилії, Аргентині, на Далекому Сході — звідусіль, де чути українську мову, звідусіль піднявся мсгутній і однодушний протест.

На рідній українській землі і на далекій чужині одні почуття, одні настрої, одні думки охопили всіх українців, без різниці територій, на яких вони знаходяться, без огляду на політичні переконання й уподобання.

З загостреною до болю уважністю, з глибоким співчуттям до нових мучеників української ідеї стежитимемо ми за всіма перепетіями страшної драми, що розвивається в Харькові.

Ми безсилі звідси допомогти їм чимось, полегшити їх долю.

Але знаємо одне: перед тими людьми, що їх на приказ Москви судять в Харькові, схиляється низько в пошані глибокій усе, що єсть на світі українського.

Знаємо одне: тієї пошани до них, тієї віри в них не зможуть похитнути ніякі пекельні махінації окупантів та їх наймитів.

Знаємо одне: після нелюдського злочину, що вкоїли агенти Москви 25 травня 1926 року на вулиці Парижу — убивства святої пам'яті С. Петлюри, — це чи не найстрашніший удар, що його наміряються підніжки Кремля завдати в саме серце нації.

Знаємо одне: як помилилися тоді вони в своїх сподіванках марних, так заведуть їх мерзенні розрахунки їхні й сьогодні.

Під ударами молота тяжкого сталиться криця.

Яка б не була доля обвинувачених, ніякі темні сили не здатні очернити їх та заплямувати в очах нашого народу, що їх знає і шанує, як кращик синів своїх.

Червоні кати можуть укрити свої руки брудні новою чистою кров'ю, можуть знищити фізично ті жертви беззахистні, які знаходяться в їхніх кігтях, можуть вбити ту чи іншу людину...

Та безсилі вони проти і д е ї, якій все життя служили обвинувачені і якій служать вони нині.

Ідея сильніша за всі сили темні: її кулею не вбити.

І новий замах ворогів України на саму душу її заздалегідь засуджено на невдачу.

Процес, який не був би його кінець, в своїх наслідках повернеться проти них самих.

* * *

Новий акт трагедії розпочинається на совітських кордонах. Мама сами починають утікати з большевицького пекла селяне.

Містимо в цьому числі лист зо Львова. Короткий і страшний в своїй стислості, він привертає увагу громадянства нашого до цієї нагальної справи і нагадує йому про його обов'язок.

Додамо лише, що той обов'язок подбати про втікачів лежить не тільки на краєвих та еміграційних установах українських в Польщі, яким найближче. Він спадає однаково на всі наші організації, де б вони не знаходилися, особливо на центральні об'єднання.

Ми певні, що Головна Еміграційна Рада зробить усе, що в її спроможності. Особливе завдання покладає ця справа на наших представників при Лізі Націй в Женеві.

Шевченко як пророк*)

Пророк не конче мусить завше пророкувати, і старозаповітні, справжні пророки, з гебрійської «набі», не тому стали світочами Ізраїльського і Іудейського царств, щов їх писаннях ми знаходимо пророцтва (зрештою і вони досить часто помилялися в своїх пророкуваннях!), а тому, що натхненням віщим, як обранники Божі, відчували майбутній шлях розвитку та помилки у минулім свого народу. Вони були великі націоналісти: завзяті, уперті аж до кінця свого покликання. Вже в цім добачуємо виразно аналогію з нашим поетом і громадянином Шевченком. Але доля його так само, як і старозаповітних пророків, була і зрадлива, і важка та небезпечна навіть для життя і здоров'я. Ізакіїл-пророк був насильно уведений на заслання в Єгипет і там замучений своїма земляками. Перший Ісаїя навіть скінчив своє страдницьке життя завдяки царю Манасії. Отже і наш Шевченко скоштував, як Іеремія казематів, фортеці, був на заслання, як Ізакіїл і інші пророки та автори кількох псалмів, напр. 47-го. Пророкування не було їх професією і справжні пророки свідомо цуралися її. Ніде в «Кобзарі» ми також не здибаємо свідoctва, що Шевченко намагався бути якимсь національним оракулом, прорицателем. А в тім все і діло, що він, як і ці старозаповітні пророки, таки співав про майбутнє, таки пророкував. Як діяльність цих пророків з VIII та VII віків зперед Христа вирізила глибоку і незатерту межу в історії свого народу, а навіть цілого людства, дарма що їх за життя і гнали і переслідували та не розуміли, так само діяльність і саме життя нашого пророка Тараса для України уявляється безсумнівною епохою і явищем історичним, що змінило навіть самий напрям розвитку українського народу. До Шевченка, хочете чи ні, а була небезпека, що відродження України може піти по неславному шляху провансальського народу; після Шевченка питання державного, шляху провансальського, самостійного життя нашої батьківщини

---

*) Слово на роковини смерті поета, виголошене на зборах Українського Клубу в Женеві.

встало яскраве і у весь зріст, як питання міжнародне. Дарма, що його сучасники, навіть Кирилс-Методієвські братчики, те не завше розуміли, а загаль волів іноді Шевченка бачити скоріше геніальним малярем, ані ж політичним прорком і духовним вождем народа! Так як іудейські пророки, Шевченко став предтечою нового життя свого рідного краю, навіть скажу, нового поступу усіх, принаймні слов'янських, народів.

Серед яких слов'ян тільки не чути було, а тепер можна і простежити вплив Шевченка! Як колись Осія несвідомо став предтечою благовісткування ідей, вложених ап. Павлом в своє послання до Римлян, так само Шевченко став предтечою нового розуміння розвитку недержавних поневолених народів, а впершу чергу народа українського.

І здається нам, що Шевченко таки розумів добре своє завдання, коли писав:

«Господь, любя своїх людей,
«Послав на землю їм пророка -
«Свою любов благовістить,
«Святому розуму учить.

«Слова його у серце падали глибоко
«Невидимим огнем пекли
«Холодні душі.

Та у відповідь на ці слова глибокого чуття і жалю нарід —

«На стогнах каменем побив свого пророка»...

Тут усе життя і нашого пророка, хоч він казав ці рядки не про себе особисто, але про кожного «будителя» думок і духовних аспірацій нації. Проте можливо, що Шевченко, пишучи це (на заслання над Аралом в році 1848), вже розумів своє значіння і досить свідомо прирівнював свою долю як українського пророка до долі кожного іншого пророка в усі часи і серед усіх народів. Не дурно в його числених поезіях, скомпонованих вже після неволі, тоб-то по тяжкому внутрішньому іспиту, ми находимо стільки переробок на пророчі теми Старого Заповіту. Вже не згадуючи за псалми (заборонені з самого початку на Україні!), котрі в сей час попали до церковних книжок нашої православної Автокефальної Церкви, напр., пс. I або пс. 132, що співаються на святі «Другої Покрови» або образа Божої Матері «Нерушима Стіна» в Києво-Ссфійськїм Соборі (див. Мінея Святкова с. 48 Київ 1927), але маємо в Шевченківській переробці високо натхнені уривки з пророка Осії (гл. XIV, також колись заборонені), з пророка Ізеїїля (гл. XIX: ст. 1-14) та з пророка Ісаїї (гл. XXXV ст. 1-8). Його поезія про царя Саула (заборонена свого часу) є гострий жарт на царів не тільки «Веніамінових онучат», але взаргалі деспотів:

«... горе, горе! Дрібніють люде на землі,
«Ростуть і висяться царі!»

короновані чи партійні, — це однаково.

В своїм інтуїтивнім покликанню на національно-духовного, а одночасно і соціального пророка («Набі») Шевченко виразно відрізняється від іншої діяльності духовних вождів народа в певні періоди його розвитку, від священнослужителів або з гебрейської «когенів».

так само, як і старозаповітні пророки виступали проти своїх священників-левітів. Тому може Шевченко і виступає так гостро і вороже проти релігійного і церковного формалізма. Знову аналогія з пророками VIII-VII віків до нашої ери.

Довго, і може для ширшого кола не цікаво, було б висвітлювати тут пророчий процес творчості у Шевченка в порівнянні з таким самим процесом у старозаповітних пророків. Але я не можу не згадати кількома словами бодай безсумнівну тотожність їх духовного натхнення і творчої діяльності. Ось пророк Езахіель (3,2) каже що його натхнення прийшло з волі Бога: «рука Яве почила на мені». Ось пророк Іеремія (11, 18 і 42, 6) свідчить, що «Бог його повідомляв, що він лише збірив слова Господні і дослуховувався до голоса Божого!» Ось нарешті Ісаія-другий (анонім кінця VI в. до Христа) нотує: «Бог подав мені язк вправний, він що-ранку пробуджує вухо натхнення мого» (50,4). В писаннях Шевченка знайдемо ми подібні мотиви, і не рідко навіть. Вже не згадуючи за його проби молодечих років («Мені тринадцятий минав»...), коли поет, молючися Богу в бур'яні, відчув може у перше це пророче покликання, маємо свідоцтво, що перші свої поетичні твори Шевченко написав в 1838 році, тоб-то 25 років життя в Літньому садку в Петербурзі, «ледве подих волі доткнувся його!» Тоб-то коли він був напередодні визволення з кріпацтва. (Перший збірник «Кобзаря» вийшов в 1840 році в СПб). В «Причинній» він побивається злою долею нещасливої дівчини, що з соціальних умов наклала на себе руки. Точнісенько, як пророк Амос 26 віків тому, також пасучи отару овець коло Мертвого моря, виступав проти багатів тодішніх, котрі стягають з бідного жebraка останні чоботи (2,6). Він, як і Шевченко, з дрібної нагоди кричить про помсту Божу; один пророкує навалу асирійську, другий — революцію і знищення царату. В іншому творі його з того часу «На вічну пам'ять Котляревському» також виразна та сама ідея домагання правди Божої і людської за увесь люд убогий і поневолений.

Перечитуючи Біблію, стрічаємо ми досить часто, як нарід, не розуміючи своїх пророків, зневажав їх, як юродивих, ненормальних, коли не впрост божевільних. Пророки про це знали і згадують в своїх творах. Те ж саме і Шевченко. Пригадуючи в Орській кріпості свої малі літа, він констатує (в 1847 році) з жалем: «не був би в світі юродивим, людей не проклинав би!».

Подібних прикладів майже аналогічного духовного розвитку у Шевченка з старозаповітними пророками можна знайти не мало.

Згадаю тут ще тільки про те, як Шевченко, певно напів свідомо, поетичним чуттям запротестував проти блюзнірства людського по церковних установах і по монастирях. При цій нагоді згадаємо таке саме становище нашого великого містика і філософа Григорія Сковороди, котрий свідомо уникав чернечого життя, хоч в дійсності в миру був більше ніж аскет-чернець! Отак і Шевченко в своїм чернечім гимні, сднім з його останніх творів, пише з тугою в серці:

«... Тебе ж, Боже, зневажаем,
«Зневажуючи співаєм:
«Алілуя!»

Я кажу, що Шевченко не знав напевно значіння слова «Алілуя», яке містить в собі назву Божу «Йаве-Яве» і читається по гебрійськи приблизно так: «Іаг-галілу», тоб-то-хваліте Іаве!). Слово це являється одним з найдавніших ритуально-окультних магичних заклинань, відомих тепер документально з джерел Індії, Єгипту і Халдеї. Тут Шевченко власне як пророк чуттям побачив «зневаження» таємниці і гостро (як і належить пророкові) запротестував проти відомих певно йому випадків блюзнірства серед ченців і взагалі присилування до чернечого життя чи то соціальними чи то родинними умовами.

Наши большевики і вільнодумці-атеїсти в цій поезії, як і інших подібних, вбачають трохи не безбожництво Шевченка, а знову де-які з наших протестантів-нехтять поета до православ'я, але в дійсності одні і другі сильно помиляються, бо не розуміють його почувань... Скажу коротенько тільки, що Шевченко, як і старозаповітні пророки, залишався завше глибоко релігійною людиною, правдивим сином своєї церкви навіть там, де чути було слова прокляття і гострої критики...

Коли оглядати усю творчість Шевченка, з нашого погляду кидається виразно в очі, що уся майже його поезія є натхнена і береже в собі глибокі, символічні, скажу таємничі думки і порівняння. Він малює такі символічні образки, що самі собою прохають лягти на полотно. Сюжети його пісень вже брали і далше більше братимуть наші маляри, композитори і сатиристи. Шкода доводити це теоретичними прикладами і вказівками, бо найкраще свідоцтво зробити можна практично: варто, наприклад, відкрити на вгад майже яку завгодно сторінку «Кобзаря» і за кожним разом знаходити, цілком не перебіраючи, такі речення Шевченка, на підставі котрих можна відразу скомпонувати прекрасну промову, а навіть церковне казання. Коли я про це міркував, я пробував під ряд багато разів і в дійсності переконався, що «Кобзарем» Шевченка, як пророчим твором, можна користати не гірше за Старий Заповіт і спеціально за усі писання іудейських пророків. Нарід наш простий цю особливість творчості Шевченка дуже добре відчув і тому так його поезія близька до народньої, не дивлячись, що має в собі досить чужих слів і зворотів речі, іноді занадто індивідуальних, тоб-то не схожих на колективну творчість народніх мас. У всякім разі серед українців давно вже склалася думка про Шевченка, як національного пророка (ще Куліш і Білозерський так про нього казали), але не в буквальному, як я розумію, значінню, лише метафоричному, тоб-то як про представника національних аспірацій.

Варто було б для обґрунтування моєї теми переглянути критично усі найхарактерніші спеціально твори Шевченка, порівняти їх з аналогічними витягами з іншої пророчої літератури не тільки біблійної, але також сеященої чи натхненої й інших народів, але це вивело б мене за межі часу, котрий маю до розпорядимости, а також загальної приступності моєї доповіді. Я кажу, що навіть назви окремих поезій в «Кобзарі» мають символічний зміст, а взагалі шевченківська творчість може розглядатися під двома, а то й під трьома кутами розуміння і порівняння. Подібно до алегоричного метода коментовання Біблії, почавши від

Орігена, «Кобзарь» знаменито надається до того і в цім власне є доказ, що його твори натхнені і пророчі.

Без сумніву «Кобзарь» є твір невмирущий, і в міру того, як ми і на-рід наш будемо розвиватися духовно, добачуватимемо в нім ми завше щось нового і цікавішого, котре нам більше промовлятиме і до серця, і до розуму. Вже стільки понаписувано ріжних статей і розвідок з коментаріями (до речі, я жадної не мав, пишучи ці рядки, перед счима) до творчости Шевченка і окремих його творів, але я переконаний, що число їх буде все збільшуватися і скоріше всього ніколи не дійде до краю, хіба що прийде по Шевченку ще інший, ще більший пророк і геній, котрий втягне в себе і всю натхнену мудрість народню української нації, котру до певної міри Шевченко виклав в своїм «Кобзарі». Тим часом «Кобзарь» є для нас, українців, ніби джерело води завше свіжої і невичерпаної ще на довгі роки. Він для нас є, і напевно стане ще більше в найближчій майбутності, своєрідною евангелією національного буття, так само як Шевченко — дійсним пророком.

Закінчу своє слово коротеньким символічним розглядом шевченківського «Заповіту» і то лише в однім його напрямі коментуючи.

Будова «Заповіту» зложена з 3 строф, так само як і ідея:

Перша торкається поета особисто, подаючи одночасно і приклад для всіх нас.

«Як умру, то поховайте мене ..... на Україні» і т. д.

Заповіт цей наші! батьки, а для кого вже і діди, виконали 10 травня 1861 року вповні і так мовити буквально; привезли з Петербургу на Україну, везли волами, ховали по козацькому великим здвигом національно, як тільки тоді могли спромогтися. Насипали могилу, поставили хреста, (совітська влада в 1925 році замість цього чавуного хреста, що поставлено було в 1884 році, поставила погруддя поета, спершу позолочене, а в 1926 році почернене на дсмагання комуністичної преси), збудували сторсжку і поклали книжку для підписів відвідувачів і прочан, а начальство навіть стражника приставило. Усе в порядку.

Друга частина в Заповіті вже пророча для усїєї нації:

«Вставайте, кайдани порвіте. І вражою злою кров'ю волю окропите!»

Це вже наше покоління 10-12 років тому виконало і певно ще не раз не тільки ми, але і діти наші та онуки ще будуть так робити з ворогами батьківщини, бо вже у нас ця велична ідея про свій край, свою державу витворилася в дійсність і життя реальне. Ось чому Шевченко пише, що тоді він

«... все покине і полине молитися до Бога»...

Нарешті остання точка, ідея Заповіту ще лишається для далекого майбутнього. І яке всно справді величне та прекрасне:

«... в сім'ї великій, в сім'ї вольній, новій

«не забудьте пом'янути незлим, тихим словом».

У мене справді сльози набігають на очі, коли я на самоті починаю думкою і чуттям вмірковуватися і освідомлювати собі належно цей заповіт останній великого пророка. Поміркуйте-но, це вже ідеал, що сягає ген-ген далеко за всякі там Ліги Націй, коли усе людство буде не тільки

вільне і нове та велике, а головню братерське, бо мова йде справді про родину інтернаціональну, про сім'ю усіх народів!...

І ось наш Кобзарь-Пророк в повній натхненій смиренності тільки прохає, аби і його тоді не забули

«... пом'янути не злим тихим словом!»

Євген Бачицький

Політична спекуляція.

(З приводу статті інж. М. Сціборського «Щоб закінчити паперову війну» «Розбудова Нації» №10-11 1929 р. стор. 341-45).

Інтенції, які закреслені в заголовку цієї статті, —

Почуття радісної гордості, яким пересичена ця стаття в свідомості своєї перемоги над знищенням до шенту супротиеником, —

Певність того, що бравурний тон та еґегантне закінчення позбавляють можливості викрити логичні суперечності публичного виступу автора і таким чином поставлять його в положення переможця, якого не судять, —

примушують кожного думаючого країнця в той або інший спосіб зреагувати на цей виступ.

Я не хочу входити в полеміку по суті питань, як порушено в цій статті. Хай це роблять ті, кого цей виступ торкається безпосередньо. коли вони визнають цю полеміку для себе необхідною. Я підхожу до цього виступу з погляду оцінки тактики націоналістів і значіння її для нашої загально-національної визвольної боротьби.

В життю природи (живої і мертвої) є явища, які не надаються до пізнання, коли підходити до з'ясування їх з методами елементарної математики. Користуючись методами цієї науки не можна, напр., встановити закономірності в рухові небесних тіл. Не можна також простим підрахунком відсоткового відношення встановити доцільність чи недоцільність того або іншого акту громадської чи політичної чинності, чи то поодинокого громадського чи політичного діяча, чи то певної суспільної групи. Так, наприклад, підрахунок голосів, що в окупованій комуністами Україні кричать «распи» проти українських культурних діячів на чолі з С. О. Єфремовим, ні в яким разі не переконає в тому, що обжапані єгорогами українського народу, які за це лозинні понести кару з руки сучасних українізаторів України.

До категорії таких явищ, себ-то таких, дійсну природу яких можна вяснити лише шляхом складнішого логичного аналізу, а не простою відповіддю: «так» або «ні», відноситься і політична чинність українських націоналістів.

В безкритичній самозакоханості, з ентузіазмом прозелітів самі вони вважають цю чинність виключно службою українській визвольній боротьбі і нікому більше. І в глибокій певності, що і не може бути

иншої служби, при тій тактиці, якої додержуються українські націоналісти, гордо підносять вони устами п. Сціборського вимогу «доеести подвійність праці націоналістів»

Я беру сміливість одверто сказати:

Так. Праця націоналістів має подвійний характер!

Для доведення свого права на таке твердження я покорируюсь даними, які знайшов у зазначеній вище статті. Вони слідуєчі:

1) «Ми націоналісти — пишеться там — не збираємось нищити «УНР» і ставимось до неї, як до добутої кров'ю найкращих людей правної формули наших визвольних змагань»

Але висунувши таку тезу, що до глибини душі проймає кожного, хто бодай в найменшій мірі брав участь у фекристагізуванні цієї «правної формули наших визвольних змагань», треба робити і логічні висновки, що з залізною необхідністю впливають з поставленої тези.

Всяка формула, особливо формула, що торкається державно-політичного життя народу, набірає лише тоді актуального значіння, коли над зреалізуванням цієї формули працюють живі люди. При чім тут не має значіння та чи інша персональна властивість тої або іншої особи, а за те має надзвичайне значіння та ф о р м а л ь н а сторона, яка юридично угрунтовує цю формулу і таким чином дає їй змогу бути реальною величиною в політичній чинності с ь о г о д н я ш н ь о г о дня.

Люде політично озвічені і політично виховані не легко вгають такі оці юридичні моменти, на які спіраються репрезентанти тої чи іншої «правної формули визвольних змагань»

Ми знаємо, яке велике значіння в своїй закордонній діяльності надавав проф. Т. Г. М а с а р и к своєму титулу «госод до сойму», тому що, «на заході політичні діячі надають більше політичне значіння слову, аніж професорові» (Світова революція» стор. 51)

Ми, сторонники УНР — «правної формули наших визвольних змагань», — не маємо в своїх рядах інших правних політичних репрезентантів цієї формули, як уряд УНР, не залежно від того — з кого він зараз складається і в яких умовах він примушений переводити політичну акцію сьогоднішнього дня. А що цей правний репрезентант має бодай відносно реалне значіння, доказом цього може служити і укр. націоналістам факт з політичного життя Сполучених Штатів Північної Америки. Я маю на увазу акцію, в справі визнання УНР, заініційовану сенатором К о п е л я н д о м, який сформулював цю акцію так:

...«Зваживши, що на Україні проголошено Українську Демократичну Республіку, утворену нормально й свобідно ераз із писаною конституцією 22 Січня 1918 р...

Зваживши, що без огляду на виразне визнання її також російським урядом у 1918 р., уряд цей від того часу заняв територію цієї Республіки і нині ще виконує владу над нею, так, що вона була примушена перенести діяльність свого уряду з України в Польщу, Чехословачину, у Францію, де її урядовці зараз працюють;

Зваживши, що конгрес є тої думки, що Уряд Сполучених Держав повинен осудити незаконну акцію російського уряду, а висловити свою симпатію для народу Української Республіки.

З огляду на те все, Сенат і представники Парламенту Сполучених Держав, зібрані на Конгресі, домагаються, щоби прийняти закон одночасно з коштами, у зв'язку з призначенням дипломатичного представника при Українській Демократичній Республіці, коли президент уважатиме за відповідне зробити таке призначення» («Діло» ч. 285 од 25 XII 29).

Ми бачимо, що ні одне з наших політичних угруповань, ні одна з наших громадських організацій, ні одна з українських парламентарних репрезентацій (Польщі, Румунії й Чехословаччини) не взята сенатором Копеляндом для своєї політичної акції. І цілком зрозуміло. Акція має суто-політичне значіння. Вона виразно скерована проти сучасної окупаційної влади на Великій Україні. І от для того, щоби ця акція не трапила на свійому політичному значінні, треба було оперувати таким аргументом юридичного значіння, який не суперечив би правозій свідомості американського політичного діяча. Таким аргументом і став факт існування Уряду Української Народньої Республіки, незалежно від того, з кого в даний момент складається цей уряд, і не зважаючи на ненормальний стан, який примушує урядовців цього уряду переводити свою працю за кордонами України.

Цим аргументом покористувалися політичні діячі Сполучених Штатів Північної Америки для того, щоби «осудити незаконну акцію російського уряду, а висловити свою симпатію для народу Української Республіки».

Отже для кожного, хто веде свою акцію «на користь Української Самостійної Соборної Державности» не лише проти Польщі й Румунії, але й проти комуністичної окупації на Великій Україні, ясно, що всяке обниження політичного авторитету державного центру УНР, а тим паче зведення його до «гурту, що купчиться біля Андрія Лівичького» є посиленням позицій комуністичного окупанта, який разом з українським націоналістами не визнає цього уряду репрезентантом Української Народньої Республіки, як правної формули визвольних змагань української нації.

Оскільки п. Сціборський ні словом не згадує на протязі цілої своєї статті про комуністичну окупацію на Україні, а весь час лише оперує польською та румунською окупацією частини українських земель, це дає право робити висновок, що свою акцію укр націоналісти провадять під досить популярним подекуди в Галичині гаслом: об'єднання з совітською Україною в її сучаснім державно-політичнім оформлені.

Ми, прихильники УНР, як «правної формули наших визвольних змагань» добре знаємо юридичну природу сучасної української «державности» і через те вважаємо навіть пасивне відношення українських політичних чинників до сучасної окупації на В. Україні а к т и в н и м співробітництвом з моковськими окупантами, що гасло «самовизначення аж до відділення» перетворили на сьогодні в гасло «самовизначення аж до самознищення»

Отже на запитання: кому на користь працюють націоналісти? я відповідаю... і московським комуністам!

2) Що саме в цьому напрямкові йде подвійність праці націоналістів, переконує мене такий уступ згаданої статті: «де є пенієність, що в наслідок відповідної кон'юнктури за втрашеного дня, Польща не втратить свого питомого політичного тягару в загальній стихійній грі світових сил», а значить втратить всяку актуальність і група А. Лівіцького, котра устами п. Шульгіна «заявляється за орієнтацію на Захід... з якої логично випливає орієнтація на Польщу та Румунію»...

З цього уступу ясно, що націоналісти, розрізняють кон'юнктуру сьогоднішнього дня і дня за втрашеного. Ясно також, що вони орієнтують свою акцію на кон'юнктуру за втрашеного дня і перешкоджають акції, яка ведеться в орієнтації на кон'юнктуру сьогоднішнього дня,

Позиція цілком догустьма. На прикладі Чехословацьчини ми бачимо, що така позиція привела до позитивних наслідків, оскільки зорієнтувалася на сили, які здобули для себе «за втрашений день» Але цієї формальної аналогії не вистачає, щоби визнати позицію укр. націоналістів єдино правильною. Необхідне більш глибоке проведення цієї формальної аналогії. Треба принаймні також якраз представити конкретні форми цієї кон'юнктури за втрашеного дня, як це, напр., зробив проф. Масарик у своїй відомій «Ноті до Європи».

Націоналісти ж цього не роблять. Вони або не уявляють собі кон'юнктури за втрашеного дня, або, уявляючи, не нагажуються говорити про неї прилюдно. Для них вигідніше приховати її конкретне оформлення в потоках браурних фраз, негідної поважного політичного чинника спекуляції, з метою одвести увагу ширших громадських колед запитів до них в цій галузі. Для цього вони в ударному порядку і концентрують увагу громадянства на своїй чинності, сфероаній на побороення акції, зорієнтованої на кон'юнктуру сьогоднішнього дня, як акції, що суперечить, на думку націоналістів, інтересам української національної політики.

Але яка ж глибока різниця в розумінню української національної політики між проводом українського націоналізму і тими «цілком простими людьми», про яких «Діло» (там же) — подаючи в'домості про те, як поставилися до ініціативи сенатора Копелянда комуністичні елементи з органом «Свободи» на чолі — пише: «Навіть цілком прості люди і то противники «петлюрівці» (бо інших тут нема) не погоджуються зі становищем «Свободи» (як пише, що Копелянда підмовили мабуть «петлюрівці», отже «геть з його внесенням»). Вони кажуть, «що нам до того, хто «підмовив», аби тільки наша справа прийшла належно підготованою та висвітленою перед сенатом».

Але може для цих простих людей неясною є та кон'юнктура за втрашеного дня, во ім'я котрої треба принести в жертву акцію політичного репрезентанта «правної формули наших визвольних змагань», що переводиться в орієнтації на кон'юнктуру сьогоднішнього дня.

Справді, що ми маємо сьогодні?

На сьогодні ми маємо перемогу і панування англо-французько-американських поглядів на організацію політичного і суспільного життя людности. Д-я нас українців з цим пануванням зв'язані:

- а) інкорпорація частини українських земель Польщею та Румунєю,
  - б) предоставлення вільної руки московським комуністам в здійсненню проголошеного ними гасла «самовизначення аж до відділення».
- Що ж має бути з а в т р а ?

А з а в т р а має бути нога боротьба між англо-французько-американським світоглядом і переможеною на сьогодні Німеччиною. Перша ліпша слухна нагода спричинить початок цієї боротьби з невідомим Німеччині переможцем. В цій боротьбі вона не зможе бути самотньою. Їй необхідні спільники.

Трудно уявити собі на сьогодні можливість англо-німецького військового союзу, скерованого проти Франції-Америци. Трудно уявити собі англо-американсько-німецький збройний виступ проти Франції, або Франції спільно з Німеччиною проти чи то Англії, чи то Америци, чи то обох разом...

Найдрироднішим союзником Німеччини в майбутній боротьбі, підготовка до якої іде безперервно—є с о в і т с ь к а Росія—СССР. Припустимо, що в цій боротьбі с ь о г о д н я ш н і й «Захід» підляже об'єднанню у спільній боротьбі проти нього «Заходу-Сходу» і таким чином позстане кон'юнктура з а в т р а ш н ь о г о дня, во ім'я якої українські націоналісти поборюють політичну акцію, скеровану на орієнтацію с ь о г о д н я ш н ь о г о дня.

Іншої кон'юнктури з а в т р а ш н ь о г о дня я не бачу.

Що ж несе вона нам, українцям?

Ми бачили, як ставились німці до ідеї української державности і до «правної формули наших визвольних змагань» в той час, коли вони стояли на передодні капітуляції. Од німців-переможців трудно сподіватися іншого відношення чим те, яке закінчилося оголошенням державного об'єднання України з Росією устами німецького ставленика Гетьмана Пазла С к о р о п а д с ь к о г о, тим паче, що свою перемогу вона примушена буде ділити зі своїм спільником. Як компенсація за цю допомогу союзітам записана буде вільна рука в порядкуванні Україною, лише ч а с т к о в о об'єднаною під одним московсько-комуністичним проводом. Що це так, видно з елегантного закінчення статті п. С-го, в якому він ні словом не згадує про Кубань та про ті частини України, які зараз знаходяться в складі Росії.

А що значить оця «вільна рука союзітів в порядкуванні Україною», коли сказати це ззичайною мовою? А значить це ось що:

а) знищення принципу демократизму в політично-громадському житті українського населення і заведення комуністичної диктатури;

б) позбачлення можливости виступати на ширшому міжнародньому форумі не лише членів «гурту, що об'єднується біля А. Лівичького», але й правних репрезентантів тої частини українського народу, яка сьогодні з парламентської трибуни гостро осуджує антинаціональну політику московських окупантів,

в) знищення цих посольських репрезентацій в парламентах Польщі,

Румунії ба й навіть Чехо-Словаччини, яка при такій кон'юнктурі безперечно зійде з кону міжнародного життя, як самостійний політичний чинник, існування якого дає змогу сьогодні провадити свою акцію і українським націоналістам;

г) колоніальний визиск Московією природних багатств України в етнографічних межах;

д) остаточне зруйнування українського селянства і його господарської самостійності, яке безперечно не вinese нових тягарів нової та ще й переможної для комуністів війни;

е) винищення суто-національної української культури, над створенням якої працювали такі контр-революційні організації, як С. О. Єфремов, і такі контр-революційні організації, як Т-во ім. Шевченка у Львові, Т-во «Просвіта» та всякі «лжекооператори» з українських кооперативних центрів і т.и., та насадження «національно-культурних цінностей», над якими працюють сучасні українізатори України: Кагановичі, Косьори та Картвелішвілі.

Ось до чого ведуть націоналісти в своїй безоглядній тактиці, що має на меті перешкодити акції — для них — «гурту, що купчиться біля А. Лівіцького», а для сенатора Копелянда, напр., як рівнож і для багатьох звичайних українців, — «правного уряду цієї (УНР) республіки», яка під тиском російського уряду «була примушена перенести діяльність свого уряду в Польщу, Чехословаччину і Францію»...

Оце й дає мені право твердити:

Так! Праця націоналістів має подвійний характер!

І другою стороною цієї праці є свідоме чи не свідоме співробітництво з московськими комуністами — найяскравішими виразниками ідеї російського імперіялізму...

Це співробітництво на підставі статті п. С-го для мене не підлягає жадному сумніву.

Залишається ще виявити характер цього співробітництва. Я не можу з такою одвертістю назвати те джерело, з якого черпаються гроші для широко закровоної акції укр. націоналістів, як це говорю про подвійність їх праці. Для мене тільки ясно, що ні членських внесків, ні тих добровільних внесків, які реєструються на сторінках націоналістичних часописів, не вистачає навіть на видання націоналістичної преси. Але це для мене не важно. Я вихожу з припущення, що ані одного шеляга немає у бюджеті націоналістів з ласкавої прихильності до їхньої акції від Львівського консула Лапчинського, ні від Берлінського посла Крестинського, але од цього факт співробітництва з московськими комуністами не тратить на своїм значінню, бо в природі існує три роди співробітництва:

а) Співробітництво страху-ради іудейська, як то ми бачимо на прикладі Корчак-Чепурківських...

б) Співробітництво з обов'язку, як то ми бачимо на прикладі різного роду «сменовеховців», що дістають за це «крихти, які падають зі столу господарів їхніх»...

в) Співробітництво «honoris causa», коли провідники певної акції при зустрічі з двома ворогами своєї концепції перевагу віддають

тому, інтенції і практика якого далеко відходить од лінії, яка висно-
чається «правною формулою наших визвольних змагань».

Яка з цих форм співробітництва заслуговує найбільшого признан-
ня, предоставляю судити читачеві.

Ось в такій формі я вважаю своїм національно-громадським обов'язком зареагувати на виступ п. С-го.

Може я неправдиво уявляю собі кон'юнктуру з а в т р а ш н ь о г о дня, во ім'я якої націоналісти приносять в жертву акцію з орієнтації на день с ь о г о д н я ш н і й, але тоді їм краще було б для «закінчення паперової війни» об'єктивно змалювати цю кон'юнктуру так, як вони її уявляють собі, замість того, щоб писати свої статті в такому бравурному тоні, як то зробив п. С-ий. Бо ми, рядові емігранти, як ті цілком прості люде в Америці, приймаємо реальні, хоч може і дрібні факти і одкидаємо бравурність слів, з яких не можна зробити іншого висновку, як висновок про політичну спекуляцію їх авторів.

М. Литвицький.

28. XII. 1929 року.

Роля жінки у визвольній боротьбі за батьківщину.

Тема, яку я тут порушую, нерозривно зв'язана з участю жінки в світовій історії людської раси і її окремих розгалуженнях, як цивілізація, наука і мистецтво. Загально прийнято зменшувати вплив жінок на розвиток людности і метою цієї статті є довести протилежне, себ-то, що жінка спричинилася в рівній мірі з чоловіками до поступу культури і, що її вклад в усі прояви життя був зарівно цінним і вартісним, як і праця чоловіків. Рішуче, не дасться поставити різкої границі як між культурними здобутками чоловіків і жінок, так і заслугами їх перед батьківщиною.

Охороняючи безпосередні інтереси раси, жінка концентрує свої головні зусилля на первістку кожної громади-родини і вже ця примітивна функція дозволяє жінці в значній мірі впливати на суспільність. Ми знаємо, що багато народів перейшли через систему «матріярхату», коли чоловіки відігравали ролю підрядну. Слідки того залишилися ще й до нині в народних піснях, а коліска народів — Індія і досі не має слова «батьківщина» а заступає його виразом — «Матерній Край».

Далека старовина подає нам багато матеріялу що-до поважного становища жінок і як би низько не стояла тепер жінка у деяких народів, все ж кождий з них згадує в своїх легендах або митології могутніх королев і войовничих славних жінок. Такі перекази знаходимо у цілком протилежних народів, як ескімоси і мурини центральної Африки, скандинави і китаїці.

Рівнож історія називає нам безліч жінок, які в усіх періодах часу прислужилися своєму народові під час боротьби за визволення. Стремління до незалежности є одним з найкращих проявів людської души і неможливо уявити собі здорову націю, котра не домагалася би права розпоряджати своєю долею. І в такій визвольній боротьбі на перший план висуваються найкращі національні сили — чоловіки і жінки, без різниці стану і віку.

Участь жінки в боротьбі за кращу долю батьківщини і свого народу мо-

же мати неоднакові прояви і, щоби моя думка виступила яскравіше, я поділю таких жінок на три категорії: 1) жінка-побудителька, 2) жінка-мативихователька, 3) жінка героїня-воївник.

Почнемо з категорії жінка-побудителька, яка є найслабшим виявом фізичних і духових сил жінки, де вона відіграє лише посередню роллю, а мимо того, впливом своїм досягає грандіозних наслідків, які часто стрясають ціліми державами і змінюють зовнішній вигляд географічної мапи.

Недаремно мітологія римлян створила образ німфи Егерії, яка ніби-то була секретною дорадницею легендарного короля Нуми Помпілія, творця римського богослуження. Ми і тепер уживаємо це слово, бо «Егерії» і в нинішніх часах не бракує.

Всім відомо, що Перикль був під великим впливом Аспазії і в фацифістичній політиці Атен супроти Спарти користав з її мудрих рад. Державні плани Людвига XIV в значній мірі були наслідком його нарад з мадам де Ментенон, до якої, зрештою, ходили радитися також і міністри короля.

Друга категорія: жінка мати-вихователька.

Хіба не є потрібним доводити, який великий вплив має мудра мати на своїх дітей. Взірцем доцільного, патріотичного виховання для всіх часів була Спарта, де дівчинки виховувалися разом з хлопцями, до 7 літ. Потім хлопців віддавалося до прилюдних шкіл, а дівчата, хоч і залишалися вдома, виховувалися, передовсім, так, щоби з них були коліси здорові матері вдатних жовірів. Для того не турбувалися їх домашніми чеснотами, але голвно тим, щоби перейняли військовим і патріотичним почуванням. Спартанські жінки мали велике значіння в справах і нераз приходили на громадські або навіть військові наради і намовляли своїх чоловіків на ту або иншу децизію.

Така жінка свідомо ставилася до свого обов'язку громадянки і передовсім вимагала від свого чоловіка або сина, щоби сповнив свій обов'язок супроти батьківщини, або вмер.

Корнелія — донька Сципіона Африканського, звана в історії «матерю Гракхів», жінка вдачі живої і відважної, відзначалася видатним розумом. Своїх синів — Тиберія и Гая Гракхів виховала старанно і впоїла в них з наймолодших літ любов для добра громадського і для народу. Одночасно не позбавлена була вона честолюбства, що передала також своїм синам і прищепила їм пристрасть до слави і великих чинів. Для того, щоби підтримати в них амбіцію, питала їх: «Невже мене завжди будуть кликати «донька Сципіона», а ніколи — «Мати Гракхів»? І діти не завели її надії, укрили славою її ім'я і хоч обидва трагічно загинули, імена Гракхів та їх матери Корнелії живуть досі, як найкращим взірцем громадських чеснот.

Зрештою, щоби не робити довгих екскурсій в бік давньої історії, вкажу ще на цесареву Марію Терезу, яка виховала з сина свого Йосифа II — освіченого філософа, який старався на ділі прикладати ідеї просвітленого абсолютизму.

На тодішні умовини, в зв'язку з французькою революцією, якої так боялися всі володарі держав, було то дуже сміливим кроком. Цесарева Марія Тереза була не лише доброю вихователькою, вона лучила в собі також всі прикмети мудрої управительки та енергійної і відважної воительки. Ці всі прикмети зробили її остільки популярною, що у війні проти короля Пруського і коаліції знайшла вона підтримку у всіх своїх підданих, а мад'ярські магнати, салютуючи на її честь шаблями, крикнули: «Умремо за нашого короля Марію Терезу!»

Згадка за цю видатну цесареву припровадила мене до жінок третьої категорії, се-то — до жінки-воительки, яка активно виступає, яко керовниця в боротьбі, чи то сама іде в бій зі зброєю в руці.

Біблія дає нам приклад жидівської героїні — Юдити. Вона жертвує собою для спасіння родинного міста Бетулії, позволяє завести себе до шатра полководця Вавилонського — Олоферна, і, користаючи з його сну, відрубав його власним мечем йому голову. На ґрунті мрачної середньовічної Франції розцвітає чудесна квітка — Жанна Д'Арк, яка визволяє свій край від англійських наїздників. Нелітня дівчина провадить армію, визволяє

міста, гонить перед собою ворожі війська і нарешті, визволивши батьківщину, гине страшною смертю на кострі, ані разу не відступивши від ідеї..

Королева Данська Маргарита через Кальмарську унію лучить під своєю короною Швецію, Норвегію і Данію. Донька цесаря Максиміліяна — Маргарита Австрійська була призначена губернатором Нідерландів і так успішно заключила мир в Камбре (званий відтак дамським), що до цесаря Карла V перейшла ціла Італія.

Історія дала би ще багато прикладів, але я спішуся перейти до новітніх часів, де рівнож не брак жіночого героїства.

Далека від нас і загадкова Індія дає останніми часами багато матеріялу для газет. Ще не так давно була то одна з найбільше відсталих країн, і те здичавіння сталося наслідком магометанського наїздю, бо, як я вже згадувала, в прастарих часах, жінка займала там пошановане положення, а старовинні обряди заховують сліди матріярхату. Коли іслам перемагає, жінку замикають в гаремі і на довгий час затримується її емансипація. Англіїська влада подекуди боролася з темнотою і релігійним фанатизмом. Так, наприклад, вже за наших часів заборонено палити жінку wraz з небіжчиком чоловіком, законодавство регулює шлюби нелітніх. Але загальною владою не сприяє відродженню національному, а, власне, ця ідея тепер найбільше розвивається.

І тут мусимо ствердити, що мимо всіх утисків, політичних і релігійних, жінка-індуска безупинно іде по шляху прогресу в двох напрямках — емансипації і визвольної боротьби. Відома поетка Сараджині Найдю входить до центральної ескзекутиви партії Відродження Індії. Старша віком магометанка Абаді-Бану, стративши двох синів в англійських в'язницях, закидає серпанок і з відслоненим обличчям обходить цілу Індію, пропагуючи сврізь повстання. Ще одна магометанка... авторка широко знаної у нас книжки «В огні» Халіде-Едиб, оповідає нам про визвольну боротьбу молоді Турції в часах повосіпних. То є майже біографія, бо героїня роману — сама Халіде Едиб. Масмо там образи витривалости, коли жінка, що лише недавно вийшла з гарему, відважно переносить всі тягари воєнного життя, коли вона жертвує для батьківщини не лише саму себе, але й коханого чоловіка.

Недавно довелось мені довідатися ще про тьдетю магометанку-патріотку Азербейджану — Гюльзар-ханшу Талишинську. Коли большевики наїхали її край, вона, заможна жінка, обертає цілий свій маєток на боротьбу з наїздником, і проголошує йому партизанську війну. Цілі відділи формуює вона на свій кошт і, озброївшись рушницею, кидає свій дім для активної боротьби, причому воює, нарівні з іншими партизанами. Переховуючися в малоприступних і незнаних ворогові горах, несподівано, налітали відділи Гюльзар-Ханши на большевиків і рідко кого залишали живим. Тому-то большевики звернули особливу увагу на ліквідацію її частин, призначили величезну грошеву нагороду за піймання сеї героїчної жінки і, коли все ж таки Азербейджан змушений був улягти численній перевазі ворога, Гюльзар-Ханша Талишинська виємї гувала до Персії, де перебуває і тепер. Коли я почала говорити про Кавказ, мушу особливу вагу присвятити Грузії, найбільшій державі на Кавказі. Обдарована нечислимими природніми багатствами, представляла вона завжди ласий кавалок для міцніших сусідів, і історія її є властиво переказом героїчної боротьби за невідлеглість, на протязі століть. Грузинська жінка виступає на тлі тої боротьби в дуже корисному світлі. Історія Грузії знає велику правительку, геніяльну жінку-царицю Тамару. Молодою дівчиною обймає престіл по своїому батькові і з великим зрозумінням продовжує справу своїх славних попередників. Її пановання є золотим віком, як під взглядом державности, коли зброя грузинська створила собі нестерельну славу, як рівнож великого розвитку культури, цивілізації і найбільшого багатства царства Грузинського. За часів Тамари, Грузія кількоразово побивала мусульман і провадила війну з Византійським цесарем. Знаємо також, що християнство в Грузії поширилося і стало державною релігією дякуючи св. Ніні, яку за те пазнають «Просвітителькою Грузії». В боротьбі з Росією виявили жінки

грузинські велику завзятість і властиво перший протест проти північного ворога був з боку жінки: в 1801 р. — цариця Марія забиває штилетом російського генерала Лазарева, коли він хоче силоміць вивести її до Росії. В часах війни з большевиками визначилося багато грузинок. На жаль, не можемо назвати їх, бо вони лишилися під ворогом, з причин конспіративних. Не можемо однак замовчати, наприклад, такий момент. До популярного повстанського вождя приходить мати з молоденьким сином і каже: «Ось тобі мій вклад на боротьбу за Грузію. Нехай б'ється під твоїм проводом, має вже 18 літ і може бути жовніром. Влома ще лишився у мене другий, але той ще дванадцятилітній. Як що вважаєш потрібним, можеш і його взяти»...

Кубань яка являється відгалуженням українського народу на північному Кавказі, дає нам героїчний образ Тетяни Бараш. У війні з большевиками вступила до кубанської армії спочатку як жовнір, опісля була хорунжим і в кінці 1918 року, прикриваючи відступ кубанців перед численнішим ворогом, засіла з кулеметом на залізничному торі. Там довгий час обстрілювала червоних, не даючи їм змоги перейти через тор і нарешті загинула на своїйому становиську, будучи оточена большевиками.

Всім с званою участь польських жінок в історії свого народу. Вузькі рамки цього огляду не дозволяють вмістити інформації про багатьох видатних польок патріоток, і я примушена обмежитися пізнішими часами, які дають нам, однак, чимало осіб, занесених на золоту дошку історії боротьби за визволення свого народу. Емілія Плятер — молода 24 літня жінка вже в 1830 році старається викликати повстанчий рух між людноістю проти Росії. Яко вільний стрілець бере участь в бою під Вількомиром, пізніше іменована капітаном лінійного піхотного пелку. Весь час воює, не покладаючи рушницї, і нарешті вичерпана тяжким воєнним життям, вмирає в 1831 році. Міцкевич проставив її в своїйому вірші «Смерть полковника» і називає її «вождь великий і славний». Дві сестри — Умінська Ванда и Вольська Ядвига — опріч конспіративної праці, за що доводилося їм відсянувати в цитаделі, перевозили гроші, зброю, їжу і накази повстанцям; скомпромітованих переводили через кордон і укривали їх. За голову Вольської влада російська наложила ціну 1.000 рубл. Удалося їй, однак, виїхати заграницю. З упадком повстання, Умінська не кидає праці і в 1905 році ще закладає вона «Коло кобет», яка має опікуватися в'язнями. І так працює до самої смерти в 1925 році.

В останній війні польки також пописалися і епопея польських леґіонів була би далеко не повною без про згадки численних розвідниць і леґіонерок. Припяті на загальних підставах, яко жовніри, повнили жінки свою службу вірнево і, нарівні з чоловіками, героїчно переробляли далекі переходи зімою по снігу і болоті, в лихому одягу і диригих чоботях.

Одне з перших місць безперечно належиться Александрі Шербінській, теперішній маршалковій Пілсудській, яка ще за давніх російських часів відважно працювала на користь польського народу.

Закінчивши сей далеко неповний огляд патріотичної діяльності наших найближих сусідок-польок, перейду до ролі жінки в українській історії. Муну зазначити, що ми мали всі вищеподані три типи жінок в великій кількості. Тому причиною щасливі родинні і правні умовини, в яких перебувала українська жінка.

Валентина Завадська.

(Кінць далі).

«Пробі!»

(Лист зо Львова).

Яко комівояжерові одної фірми, мені приходить ся часто бувати в прикордонній смузі. Перебуваючи в містах Бучачі, Тарнополі, Підволочиськах, Бродах, бачив я велику кількість селян з родинами, котрі встигли втікти з большевицького раю, що панує на Україні. Без відповідного дозволу влада заборонила мати зносини з бідними втікачами. Можу лише сказати, що виглядають ті нещасні люде, як скелети, обірані, брудні, напівбосі, немов дикуни з якихось джунглів. Видно, що кат Джугашвілі-Сталін дає добру свободу нашому народові, що аж втікає з рідної землі.

Шкода, що ані одна редакція українських газет не спроможеться вислати на місце свого кореспондента й фотографа. В Галичині є щоденні і тижневі часописи, та на жаль цією пекучою й цікавою справою мало интересуються, лише гризуться між собою.

Просто серце болить за таку байдужість українського суспільства.

Перший обов'язок і тубільного населення українського в Польщі еміграції з Наддніпрянської України — прийти на допомогу землякам-втікачам. Наші громадські установи — чи краєві, чи еміграційні — повинні подбати про те негайно.

По-друге, треба привернути до цієї страшної драми, до недолі і нещастя живих людей, що ніби вирвалися з того світу, увагу відповідних установ Ліги Націй.

А палі, вдарити на гвалт в європейській пресі, вдарити на гвалт перед усім світом. По-за чисто гуманітарною стороною справа українських втікачів з совітського пекла може мати і не аби-яке значіння політичне.

Коли б большевики мали подібні факти в своїх руках, то напевно зроблено було б сенсацію на цілий світ, а ми або бідні розумом, або просто не розуміємо величезного значіння, яким способом можна вдарити гнобителя — ворога по болючому місці. Пропаганда, тільки влучна і мудра, відиграє в світовій політиці величезну вагу. Це раз на завжди треба пам'ятати людям, що взяли на себе обов'язок боронити свою націю.

6. III. 1930

В. Л.

---

3 життя й політики.

— Організація голоду на Україні. — Закінчення знищення селянства. — Підготовка до сівби в колгоспах. — Без землевпорядження. — Без копей. — Без тракторів. — Без насіння. — Уривки з одної біографії.

Тим центральним питанням, коло якого концентрувалася увага на совітській Україні, залишається колективізація селянського господарства. Поволі акція, яка провадиться в цій справі, починає переходити в новий

етап. Процес «будови» колгоспів, який по суті є не чим іншим як зруйнуванням і знищенням індивідуального селянського господарства без заступлення його якоюсь іншою продукційною формою, в основному вже близький до свого закінчення. Все, що можна було зруйнувати й знищити, знищено і зруйновано. У весь зріст натомісць стає питання, як зорганізувати продукцію, як забезпечити країні ту кількість хліба, яку постачали її зруйновані і знищені тепер селянські господарства. Стає перед совітською владою проблема організації хліборобської продукції на нових основах, проблема значно складніша і трудніша до розв'язання, ніж розв'язана вже справа зруйнування селянства, за допомогою адміністративних заходів. Ще лише починає змалюватися у всіх своїх грізних, неблаганих формах ця нова проблема в совітській дійсності. Ще тим часом не спожито і не використано всіх тих заходів, які сотворив був селянин в своєму індивідуальному господарстві. У своїй виразності вона стає через кілька місяців. Масмо лише перші ознаки, перші симптоми тих грізних і страшних часів, які наступлять. Кажемо—грізних і страшних часів, бо жадному сумніву не може підлягати, що проблеми організації хліборобської продукції на нових основах совітська влада розв'язати не зможе. Все, що робиться зараз, не може бути названо інакше, як організація голоду на Україні. 1921 року не було досить. Його треба повторити. І ця підготовка до його повторення переводиться.

Ми зазначили, що процес зруйнування селянського господарства вже близький до свого закінчення. Темп колективізації, як висловлюється совітська преса, випередив надії найбільших оптимістів. «На 10 лютого на Україні», констатує «Комуніст» (ч. 43 з 18. II), «було 22.242 колгоспи, які об'єднували 42,6 відс. всіх селянських господарств і 40 відс. всієї площі селянського землевпорядкування». Газета додає: «ми говоримо було, бо вже пині ця цифра значно збільшилася». Що-до усупільнення худоби, то на те саме 10 лютого було колективізовано 62,6 відс. тієї робочої худоби, що є в колгоспах. Ми в свій час констатували, що в грудні було совітською владою намічено нові темпи колективізації, які заступили занадто обережні весільні темпи п'ятилітки. Грудневі темпи вже мали на увазі закінчення повної колективізації в півтора, два роки. Тепер через два місяці—ці темпи перейдені. Процес зруйнування селянства набрав ще більш шаленого темпу і він уже зараз доведений до кінця в цілій низці округ, вже близький до своєїого закінчення в цілій Україні.

З окремих заходів за останній час, які мають прискорити колективізацію, треба одмітити розпорядження совітської влади, викликане розпродажем селянина худоби і с.-г. реманенту, і акцію, яка провадиться для переведення розкуркулювання на підставі совітського наказу, який ми одмітили в нашому попередньому огляді. Усім залізницям совітського союзу заборонено приймати селянський с.-г. реманент і робочу худобу без дозволу райвиконкомів. В мотивації цього розпорядження зазначається цілком виразно, що постанову що викликано розпродажем селянами с.-г. реманенту і худоби в зв'язку з організацією колгоспів («Ком». ч. 43 з 13. II) А проте, не зважаючи на подібного роду розпорядження, розпродаж і нищення худоби йде далі. Наводимо кілька ілюстрацій. «Особливо звертає на себе увагу нищення молодняка. Коли за вересень і жовтень на Дніпропетровщині зарізано було 4.000 голів молодяку рогатої худоби, то за листопад і грудень — зарізано вдвос більше. Кількість забитих свиней в листопаді й грудні майже в десять раз більше, ніж у вересні та жовтні. На Одещині останніми часами почали забивати і коней. На Сумщині нищення робочих коней триває. В с. Петрівці на Зінов'ївщині куркулі порізали всі свої вівиці. На Винничині є такі випадки, коли сільради видають куркулям посвідки, що в них свині поздихали, а справді цих свиней зарізано («Ком». ч. 44 з 14. II).

Що-до практичної переведення розкуркулювання, то тут необхідно з одного боку відмітити традиційні для большевиків «перекручування класової лінії», а з другого боку низку фактів, які встановлюють, що заклик розкуркулювання куркулів зовсім не викликає серед селян ентузіазму й

здійснюється лише під примусом совітської влади. Адміністрація почала переводити розкуркулювання там, де його переводити не треба: згідно з наказом, розкуркулювання має здійснюватися лише в районі суцільної колективізації, з другого боку-почали розкуркулювати також середняків. Так було в Конопцькій окрузі, в с. Артем'івці і Васильєвці Артем'ївського району. При чому в с. Артем'івці при розкуркулюванні були такі епізоди, що у куркуля забрали хату, не давши йому жадного помешкання для житла, йзаборонили йому з дітьми від 4 до 12 років оселитися у сестри. На Криворіжжі розкуркулювання переводилося між 1 годиною ночі і 6 годинами ранку, обертаючися, очевидно, в простий грабунок («Ком». ч. 39 з 9. II). В ряді районів (Софіївський, Томанівський) явно зачепили середняка, що підтверджує такий факт, як опис 96 господарств на селі, де є лише щось із 30 експертників; в інших селі згідно з постановою сільради стали робити масові арешти; у третьому сільрада почала ухвалювати вирок «до найвищої кари», в жидівському національному районі видавали мандати на право трусити («Ком». ч. 40 з 10. II). Але поруч з тим є друга група фактів, з приводу якої «Комуніст» пише: «Надзвичайно велика помилка районних організацій — голе адміністрування без залучення наймитсько-бідняцьких мас. У наслідок цього, саме розкуркулення зрозуміли, як захід, що йде з гори, з боку, а не як захід, що назрів на селі. На цьому багато виграв глитай, що розвинув шалену агітацію за ідею спільності селянських інтересів. Наслідком цієї агітації — уболювальні настрої, коли окремі бідняки, навіть робітники стали потурати глитасві, ховати його майно від пастушої конфіскації («Ком».ч. 40 з 10. II).

Але, як одзначили ми вище, ці заходи починають новолі одходити на задній план, бо стають у весь зріст ті практичні господарські завдання, які мають розв'язати колгоспи. Шляхом адміністративних заходів колгоспів сотворено стільки вже, що далі нікуди. Доводиться думати, як при них добути хліб. І тут совітська влада стає перед труднощами, які щойно тепер розпочинаються. Перш за все, де знайти той адміністративний і господарський персонал, який налагодить справу. Вже тепер в повній мірі виясняється, що ті селяне, які увійшли примусом до колгоспів, зовсім не виявляють задоволення своїм становищем. «Куркульська» небезпека, не зважаючи на усунення куркулів з колгоспів, скрізь виявляється в загрожуючих розмірах. Факти ці — не треба, розуміється, доводить, що під терміном куркульської небезпеки треба розуміти ворожі селянські настрої—остільки численні і ріжноманітні, що наводять тут якись більш характеристичні ілюстрації, являється просто таки неможливим. Для керування і організації колгоспної роботи на Україні партія відрядила 7.500 робітників, яких перепущено через короткотермінові курси. Треба мати дуже поважні сумніви, чи ці невідготовлені і недосвідчені люде зможуть дійсно налагодити організаційну господарську роботу. Вони надаються до того, щоби заганяти селян до колгоспів, щоб переводити розкуркулювання, але не ця робота стоїть на черзі. Тим часом треба одмити, що об'єднане в колгоспах селянство стріло приїзд робітників без жадного захоплення і авторитетові їх вірить слабо. «Треба сказати», — пише «Комуніст» (ч. 47 з 17. II) в вступній статті, — «що округи України належно не організували зустрічі робітників-колективістів. Були випадки разючого нерозуміння суті надсилки робітників до колгоспів. Є ціла низка випадків, коли місцеві організації, зарані не підготувавшись до зустрічі, не продумавши планів використання робітників після їхнього приїзду на місце, беспорядно кидалися в ріжні боки і пропонували пролетарям — колективістам такі «посади», як ось — поміщика коморника (колгоспівський куц — «Червона Зірка» на Мелітопольщині), а той й просто чорноробів. Маємо цілу низку випадків, коли матеріальні та житлові умови для робітників-колективістів не вияснено і не забезпечено. Нарешті є випадки, коли в правлінню самих колгоспів де-не-де виявляються куркульські проти-робітничі настрої». А між тим ці робітники, які не стрічають серед маси довір'я і не користуються авторитетом, складають одну з основних підпор совітської влади в розв'язанню колгоспами їхніх господарських завдань.

Конкретно тепер перед колгоспами стоїть завдання організації ярвої сівби. Треба обмежувати ту землю, яка призначена для ярового засіву, бо при гарячковому темпі утворення колгоспів величезна більшість їх існує на папері і обмеженої землі не мають. Треба мати насіння, щоби засіяти, треба мати реманент і худобу, щоби землю обробити. Як стоїть справа на всіх цих ділянках? «До останнього часу», — констатує «Комуніст» (ч. 45 з 15. II), «землепорядні роботи не встигли за темпами колективізації. За відомостями окремівідділу до 1 лютого вже успішно понад 10,6 мільйонів гектарів, а землепоряджено лише 3,7 міль. гект. Зокрема до лютого не розпочинали землепорядкування на Полтавщині, Одещині, Шепетівщині, Глухівщині, Сумщині, Криворіжжю, Сталінщині, Луганщині та інші. Не зважаючи на мобілізацію кадрів землепорядників, кількість їх безперечно на сьогодні ще недостатня». Так стоїть справа з землепорядженням. Справа з можливістю обробити землю не є кращою. Після гордих заяв про тракторизацію сільського господарства совітській владі за малою наявністю тракторів землю доводиться обробляти, як і треба було сподіватися, кіньми. Для цього організується на Україні машинно-кінні станції. «За даними, що їх навіть представник спілки спілок на засіданні трійки Наркомзему, по 20 округах України на 1 лютого план організації станцій виконано на 70 відс., а забезпечення — лише на 30 відс. Замість 200-250 коней на кожній станції є пересічно тільки по 100 коней. Як стоїть справа в реліт округ спілка спілок не знає. З дебатів на засіданні виявилось, що на місцях спостерігається цілковите безтаддя з продовженням про машинно-кінні станції». («Ком». ч. 43 з 13. II). А з тракторами мабуть ще гірше. «За даними Наркомзему до 1 лютого відремонтовано лише 48 відс. усієї кількості тракторів, що потребують ремонту. Особливо незадовільний стан в степу, де трактори мають вийти в поле раніше, ніж по інших районах («Ком». ч. 42 з 12. II). Представник Нафтосиндикату заявив, що він нічого не може сказати, чи буде Україна вчасно забезпечена газом для тракторів. («Ком». ч. 43 з 13. II).

Тепер що-до насіння. Речінець збирання насіння на Україні минув 15 лютого. Весь час збирання насінньових фондів йшло дуже мляво і на 1 лютого було зібрано лише 41,5 відс. встановленої кількості. Після адміністративного натиску в зв'язку з млявим ходом цієї кампанії на 10 лютого було зібрано 75,3 відс. й на 15 лютого 116 відс. контингенту («Ком». ч. 49 з 19. II). Чи відповідають ці цифри дійсності, сказати, розуміється, не можна. Але й на підставі цих цифр степ не виконав своїх завдань, давши лише 94 відс. Особливо мало дала Херсонщина — 47,6 відс., АМССР — 66,5 відс., Миколаївщина 9,67 відс. Але найбільш важним є те, що й при наявності зібраного контингенту, насіння, все одно, не хватить. Визначення контингенту переводилося на початкові січня, й нових колективів, які утворено на протязі січня й лютого, тут не приїнято на увагу. А місячний приріст земельної площі під колгоспами за два останніх місяці обраховують не багато не мало що місяця — 3 міль. гект. Такі то сумні й невеселі перспективи, з якими вступає Україна до весняної засівної кампанії. Повторимо ще раз те, що ми сказали вище: організація голоду на Україні переводиться.

***

Колективізація сільського господарства всіх наслідків ще дати не могла. Але де-які вже є. Пара дрібних заміток з хроніки, які характеризують стан продовольчої справи в Харькові. «У Харькові останніми місяцями не вистарчає молока і молочних продуктів. ХУРК видає дітям лише три дні, а ТСТ Південних та Донецьких залізниць видає по 1/4 літра. Такий стан пояснюється тим, що приставка молока до Харькова недостатня. Молочарспілка, УРГО й Цукротрест систематично не виконують угод на постачання молока кооперації. ХУРК одержує, напр., від цих постачальників не більше 20.000 літрів молока на день, коли тільки на дитячі забірні книжки треба видати понад 13.000 літрів, а понад 7.000 потребують лікарні, дитячі установи то-що». («Ком». ч. 45 з 15. II). Так з молоком, а з м'ясом ось як: Окргторг встановив порядок видачі м'яса та риби: група

А одержус м'ясо або рибу по 150 гр. на день, при чому загальна кількість днів видачі не повинна перевищати 21 день на місяць. Групи Б і В, а також утриманці всіх трьох груп одержуватимуть м'ясо або рибу теж 21 раз на місяць — по 100 гр. на кожного («Ком». ч. 48 з 18. II). Це конкретні дані відносно двох таких важних продуктів, як м'ясо і молоко. А загальний стан споживача малоє коротенька, але красномовна згадка про те, що у першому кварталі 1929-30 госп. році роздрібні ціни на товари сільсько-господарської групи підвищилися в усупільненому секторі мало не на 10 відс., а в приватному секторі на 62,5 відс. Ціни на промислові товари відповідно зросли на 4,4 відс., а у приватника — понад 21 відс. («Ком». ч. 50 з 20. II). Ці голі цифри не потребують коментарів.

***

Закінчимо уривком з біографії одно з найвидатніших творців і діячів української «соціалістичної» культури історика-марксиста, професора й академіка М. Яворського, якого комуністи не тільки обрали в академики, не тільки зробили професором, але в листопаді минулого року провели до президії ВУАН, доручивши йому долю української науки. Під час чистки партії виявилось, що теперішній творець «соціалістичної» української культури, вступивши до партії, заховав од неї свою попередню біографію і так само заховав свої попередні погляди. А між тим й одно і друге не позбавлене пікантності. В минулому Яворський — поручник австрійської армії і співробітник австрійської контр-розвідки. На Україні при ознайомленню з українськими обставинами набув дуже неприємне враження од уряду УНР, «цієї голоти з Голубовичем на чолі», натомість був захоплений і зачарований гетьманським двором, де особливо сприятелювався з генеральним писарем Остриницею. Програму соціалізму тоді він засуджував, як непрактичну на той час будування української незалежності. Це проте йому не пошкодило після перемоги більшовиків перефарбуватися, вступити в комуністичну партію й почати творити українську «соціалістичну» культуру. Тепер цю карту вбито. Українська «соціалістична» культура страждала одного з своїх видатних діячів.

Про це оповідає в «Комуністі» (ч. 44 з 14. II) В. Фувер, кидаючи громи на адресу Яворського і не помічаючи того, що він рівночасно видає *testimonium pauperatis* своїй партії, в якій можуть траплятися такі несподіванки.

В. С.

З преси.

Ще один.

Покаянні ли ти до редакції совітських газет стали вже побутовим явищем. Знаходимо під ними імена нікому не відомі і підписи людей видатніших. Одні з тих листів безмежно дурні, другі — розумніші. Автори одних — без сорому одверті і без краю гидкі в плазуванні перед владою; автори других — намагаються знайти якісь «пристойні» зовнішні слова для ганебного вчинку, зберегти якусь тинь «гідності». Але суть їх сдна — «і я не я, і хата не моя». Ось перед нами ще один з тих,

«що в подіях революції очистив свою свідомість од рештків свого виховання і вирівняв свою класову орієнтацію». («Пр. Пр.» ч. 45 з 26 лютого с. р.).

Перед нами цілий літературний трактат, та воно так і годиться: адже писав його відомий критик і поет Микола Зеров. Літературне обличчя автора досить виразне, і він здавна зайняв у нашому письменстві свою ясно окреслену постать. І от тепер з каяття М. Зерова довідуємося, що вся його літературна діяльність — «помилка».

В листі М. Зерова єсть усього. Знаходимо там і виступ, нині обов'язковий з наказу ГПУ, проти

«де-котрих представників української інтелігенції, які, назвавши себе Союзом Визволення України, пішли на злочинну, ворожу революції змову».

Єсть там і запевнення такі:

«Ніколи до націоналістичних народницьких кол я не належав»...
«Нині я дуже далекий від проповіді будь якого мистецького консерватизму та традиціональності, що в нашій літературній сучасності дістали назву **н е о к л а с и ц и з м у**».

Під час відомої полеміки: «Москва-Європа» М. Зеров проповідував

«гасло ідеологічного та технічного підпорядкування української літератури (що має бути соціалістичною своїм змістом) буржуазному та націоналістичному мистецтву сучасної Європи».

Нині для нього це

«помилкові та невдатні формули... Уважаю нині мою позицію в літературній дискусії 1925-26 р. помилковою, засуджую її».

Свого часу в поезіях Зерова: «Дев'ята Зіма», «Київ з лівого берега»

«де-хто з публіцистів та літературних критиків доглянув внутрішню солідаризацію з настроями української еміграції. Я найрішучіше стверджую, — пише сьогодні Зеров, — що обидві названі поезії не містять в собі жадної алегорії».

Він підсилює своє твердження запевненням, що

«далекий від ідеології УНР».

Ну, поки що все ніби по трафарету. Єсть тут, як бачимо, і урочисте вирічення «сатани і всіх діл його» — отих «буржуазности», «націоналізму», «ідеології УНР» і традиційне «дунь і плюнь». Єсть і запевнення в непохитній вірності принципам «марксизму», і компліменти пролетаріатові, і присяга вірно йому служити.

Але виявляється всього того сьогодні за мало. Для того, щоб здобути свідоцтво благонадійности, сьогодні на совітській Україні конче треба ще одного — вірности непохитної Москві, цілковитого підпорядкування всього українського життя не тільки економічного, політичного, але й культурного московським впливам. В каятті у к р а ї н с ь к о г о поета і критика знаходимо таку заяву:

«Я гадав завжди, що рецепція здобувтів російського письменства (старшого віком, багатшого на твори, що становлять безперечне надбання пролетарського мистецтва), та як найдіяльніший вимір культурними цінностями будуть добрим ґрунтом для зростання пролетарської літератури на Україні».

Отже Москві мало тільки політичного та економічного поневолення України, вона вимагає і духовного рабства. Програма Москви зостається все старою, і формула, що її подиктував ще року 1687 Голіцин українській старшині після скинення Самойловича:

«народъ малороссійскій всякими мѣрами и способами съ великороссійскимъ соединять, въ неразрывное и крѣпкое согласіе приводить, супружествомъ и инымъ поведінемъ»,

не втратила, як бачимо, сили і по сей день, і визнання її являється обов'язковим для сьогоднішніх невольних підданців Москви.

Ну так Бог з ним. Не можна ще тільки не підкреслити однієї «дрібнички», якою Зеров кінчає своє каяття.

«Я складаю свою заяву з внутрішньої потреби».

Чи це вже не занадто? Хто ж тому повірить? Адже всім відомо, що та «внутрішня потреба» виходить з вимоги ГПУ.

***

Недавно українська еміграція одзначила день 30-тиліття заснування РУП. Одмічено той ювілей і в журналістиці. Перед нами ч. 4-«Соціал-Демократа» — видання подебрадзької організації УСДРП, присвячене спеціально тій даті. Так і на обгортці зазначено — «30-тиліття Української Революційної Партії». Число складено цікаво. Маємо добрі, живі статті п. Феденка та п. Волсимира Дорсшенка. І от, на наше здивовання, в ювілейному числу в статті п. І. Мазепи значну її частину пригв'язано... УНР.

Можна думати, що статті цього числа зв'язані з тими рефератами, що їх було виголошено на академії, присвяченій 30-тиліттю РУП у Празі. Свого часу наш кореспондент, подаючи дспис про це свято, одмітив і ту ложку дьогтю в бочку меду, яку на ньому вважав потрібним додати від себе п. Мазепа в своєму полемічному виступі. Та ми тоді цю подробицю оминули: не хтілося в святочний момент підкреслювати дисонанси. Але то були не обережні слова, а нині їх зафіксовано на папері. А «scripta manent».

На шістьох сторінках п. Мазепа подає угрунтовання позиції УСДРП що-до правительства УНР. Намагається довести, що правительство те ані авторитету, ані значіння не має і що воно аніяк не може бути за об'єднуючий середок у визвольній боротьбі.

«В сучасних умовах орієнтація нашої партії на цей центр, — пише п. І. Мазепа, — і для нашої партії і для цілої української справи була б недоцільна і шкідлива... В сучасних умовах для організації широких мас на Україні — є одинокий реальний шлях — це п р а ц я п о з а ц е н т р о м У Н Р» (розстріл оригіналу).

Формулювання виразне. І цю ясність позицій с. д., хоч і глибоко, на нашу думку, помилкових, ми могли б тільки привітати, бо вважаємо, що становище виразне краще завжди за неокреслене. Справа с.-д. так чи інакше ставитися до уряду УНР, критикувати його чи заходити з ним в полеміку.

Та трудно знайти нагоду менше придатну для такої полемики, ніж свято, присвячене минулому, на якому об'єдналися в пошані перед тим минулим представники ріжних течій нашої інтелігенції.

Виступ цей сучасного лідера УСДРП тим дивніший, що він сам добре знає, що в партії, іменем якої він говорить, не всі поділяють ті погляди. То їхня внутрішня справа.

Гірше инше: робити це — на святі загально-українським передчу ж и н ц я м и. Це національний такт?

Безтактність цього кроку ще збільшується тим, що, виступаючи проти українського уряду, п. Мазепа в той же час розписується в компліментах перед урядом грузинським, що так само знаходиться на чужині. Слід, правда, пам'ятати, що грузинський уряд складається з соціал-демократів. Це верх національної безтактности і непослідовности. Та останнього, як це не дивно, як раз не бракує представникові партії, що так маніфестує у всьому своєму поведженню послідовність.

Ось ще один зразок. Пан Мазепа визнає необхідність «єдиного авторитетного органу, національного проводу». Він журиться, що його нема, але для нього

«не може бути сумніву, що в рішаючий момент, коли на Україні розвиток піде иншим темпом і буде руба поставлено це питання на порядок денний, то такий керуючий центр буде створений в одну ніч (розстріл оригіналу) зусиллями всіх активних національно-революційних сил нашого поневоленого народу».

В одну ніч! Справжнє чудо. Блажен, хто вірує! Та надзвичайно дивує віра в чудо саме у правовірного представника марксизму. І це послідовність?

* * *

В «Народній Газеті» (Пряшев) ч. 4. з 29. II знаходимо замітку:

«Біснуваніе Ужгорода и Мукачева. Населеніе Ужгорода и Мукачева біснується въ полномъ смыслѣ этого слова»...

Не лякайтеся, читальнику, що ціла людність двох великих міст сказалася: вона біснується

«отъ радости».

Де ж пак! Ім

«привалило такое счастье»:

злетів до них хор Донських козаків Жарова. Як бачимо, од тої бацили москвофільства, що її штучно прищеплюють на Підкарпаттю, справді недалеко до справжньої скаженини. Таке виписувати — чи це не божевілля?

З а к л и к.

Генеральна Рада Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції, пам'ятаючи про добре відношення французького народу до українців, що перебувають у Франції, пропонує усім організаціям Союзу перевести збір на допомогу населенню Півдня Франції що постраждало від поводи. Пожертви належиться вносити чи на місцях чи надіслати до Ген. Ради Союзу.

На чужині в Парижі у вівторок 11 березня 1930 року
о 2 год. 45 хв. пополудні спокійно спочила на віки
на 77 році свого життя

КНЯГИНЯ

Лаура з Янишевських

ТОКАРЖЕВСЬКА-КАРАШЕВИЧЕВА

Заупокійну службу Божу і погреб одправлено в
п'ятницю 14 березня с. р. в церкві St Séverin. По-
хорон одбувся того ж дня на кладовищі Montparnass².

Хроніка.

У Франції.

— Молитва за жертви переслідувань. Архiepіскоп Паризький кардинал Вердіє на підставі листа Папи Ція XI про молитву за жертви переслідувань в совітах наказав упорядити в середу 19 березня благальні служби Божі в Парижі. В катедрі Notre Dame правитиме сам кардинал о 2 год. 30 хв. по полудні. В базиліці Sacré Coeur на Монмартрі монсеньор Шапталюго ж дня о годині 9 вранці.

На ці урочисті служби запрошений еміграційні організації з буйшої Росії, в тім числі й українські.

Ті організації, які хочуть виправити своїх представників до соборів, мають вдатися за квитками на місця до М-г le Vicaire Général Quenet, 22 B-d de la Tour-Maubourg.

По-за тим Генеральний Вікарій Паризької Архiepіскопії просить нас повідомити, що вхід в собори на обидві служби абсолютно вільний для кожного.

— По Союзу Укр. Емігр. Організацій У Франції. 9 березня с. р. члени Генеральної Ради Союзу п. п. І. Косенко та В. Микитюків побували в Українській Громаді в Дамарі, коло Мелена, на Шевченківськiм святі, яке відбулося в салі Товариства і складалося з такого програму: промова представника Генеральної Ради про значіння Шевченківського свята, реферат про творчість Шевченка (відчитав Голова Ради Громади п. Кривич), відспівання кількох відповідних святові пісень і нарешті національного гімну «Ще не вмер-

ла Україна». На прикінці свята присутні сфотографувалися. В окремих балачках члени Генеральної Ради з'ясували потреби Товариства, що складається головничном з заробітчан, які на тяжкій праці не забувають цікавитися справами самоосвіти, самодопомоги і дбати про загально-український національний інтерес.

Спілка Українських Інженерів у Франції. — 7 березня, в день 80-тих роковин президента Чехословацької республіки Т. Г. Масарика, Управа Спільни, в складі якої є багато членів, що набули високу освіту по школах Чехословаччини, разом з тими членами, які перебувають в Парижі, відбула урочисте засідання на пошану ювілянта. Постановлено було вислати президентові Масарикові писемне поздоровлення, яке і було надіслано того ж дня.

— 8 березня відбувся, улаштований Спільною, доклад члена Спільни інж. Брем'єва на тему: «Боротьба живої і механічної сили в сучасній агро-техніці». Зацікавилися докладом і прийшли його послухати молодша інтелігенція, студенти та робітники.

— «Невольник» у Парижі. Новозасноване Мистецьке т-во «Драматичний Гурток ім. М. Садовського» дало першу виставу свою «Невольник», яка відбулася 1 березня в одній із саль Монмартру. П'єса на загал пройшла не зле, хоч видно було, що де-які артисти були в перший раз на сцені. Гарно було виконано сольові співи, а особливо дует п. Біленької (Ярини) і п. Литвиненка (Степана). Добре провів свою ро-

лю п. Світличний в ролі козака Неплюя, так само непогано справився з своєю роллю п. Кикатий в ролі Коваля.

Публіка жваво одізналася на що першу виставу нового товариства театрального, і сая була повна. Треба гадати, що зустрівши таке тепле відношення з боку української колонії в Парижі, Драматичний Гурток продовжить свою працю, якій можна побажати тільки успіху і розвитку, і що в скорому часі, поминувши технічні хибі, спроможеться на нову виставу. Маючи сили, що їх успішно можна розвинути, Гурток зможе твердо стати на ноги і заповнити в нашому паризькому життю ту недостачу, яка так відчувається і являється такою потребою. Шира подяка належить ініціаторам і організаторам цього діла, що приклали стільки праці й енергії до цієї справи.

— Ш а л е т. В неділю 2 березня б. р. відбулися чергові загальні збори Громади. На порядку денному головними точками були декларація Управи на святкування Шевченкових роковин в біжучому році. Декларацію, яка обіймає своїм змістом все громадське життя, збори прийняли до відома та висловлено щире побажання все намічене перевести в життя. Що до святкування Шевченкових роковин, зборами затверджено програм святкування, вироблений Управою Громади. Свято має відбутися 29 березня б. р. в помешканню Громади з таким програмом: реферат, вистава — «Назар-Стодоля», концертний відділ, бенкет і розваги.

— Л і о н. Українські організації м. Ліона улаштовують святочну академію на честь Т. Шевченка 15 березня б. р. о 20 год. в пом. 82, Рю Дофіне. Вхід вільний.

— «С а м о о т в е р ж е н и с малороси» в Ліоні. Не вивелася ще ця порода, навіть на еміграції подає иноді ознаки життя. Щоб було ясно, для прикладу наводимо афішу, яку випу-

стили ліонські «малороси», що вирішили показати «свою культуру національну гідність». Ось цей документ: «Хотите весело провести время? Идите 22 марта в театр «Кристалль Пелас», 104, Рю Гранд Монплезір, Труппа Ищенко дает оперетку в 3-х действиях «Пошились у Дурни» 18 номеров пєнія, танцев. Бал до 5 часов утра. Буфет. Волочка. Закусочка. Оркестр с 8 часов вечера. Начало в 8 12-час. вечера. Труппа Ищенко».

В цій афіші не вистачає лише уступу: «за шмат гнилої ковбаси».

Люде, що не розуміють національної чести, ще мабуть не скоро зрозуміють межу, через яку не можна переступати.

— З ж и т т я В і й с ь к о в о г о Т в а у Ф р а н ц і і. Поступили пожертви на «Інвалідний фонд»: Від свящ. П. Запаронюка в Вінніпегу (Канада) збірка в Покляр Парк — 3 дол. 85 сент. По листі ч. 9 від таких осіб: Я. Мудровський — 0,10, Я. Гаврилюк — 0,50, М. Адамчук — 0,50, М. Далук — 0,50, НН — 0,55, Разом 6 доларів.

Від п. Ю. Тушевського з Тавриз у в Персії — 3 долара — 76,25 фр. Павла Підгородецького — 25 фр.

Від свящ. Волохатюка з Вебревілью в Канаді, по листу ч. 92: Збірка свящ. Волохатюка: в Вебревілью: от. Волохатюк — 2,03, В. Паук, В. Зарубій по 2, М. Порайко — 1. Збірка у Райкрофті: Н. та Ур. Вороноки — 2, Он. Сандул — 1, Ів. Сандул — 1, Ф. Роджук — 1, Як. Водяний — 1. Збірка п. М. Бзова в Байкрофті: Іван і Марія Бзови по 1 дол. та донька Степанида — 0,50, Іван і Г. Павлюк по 1 дол. та син Іван — 0,50. п. Недогін з сином Михайлом та дочками: Павліною, Юстїною і Оленою — 2,25. Зложили по 1 дол.: І. Ханас, М. Музика, І. Загора, Я. Скалій, П. Харана, Ст. Гураківський, С. Конопелька. По 0,50 цент. зложили: К. Гарбаниук, В. Шмир, О. Рогочинський, М. Сидорук, Іван Калник і М. Марусок. Разом після видатків на пересильку — 32 дол.

Від родини Грохольських в Парижу — 200 фр.

Від свящ. І. Грицини з Толстая в Канаді, збірка по листу ч. 8 від осіб: свящ. Грицина — І, Марія Грицина — І, Мігайчук — І, Махній, В. Сторожук, Н. Боднарчук, Як. Боднарчук, І. Прокіпчук, Ф. Федорчук, І. Вовк, І. Цехмиструк, П. Базюк — по 0.50 сент. П. П. Подольська, С. Соломон, В. Сандул, М. Прокіпчук, Я. Прокіпчук, П. Піддубна, С. Смух, Докія Перун по 0.25 сент. Г. Косович, М. Сторожук, Н., І. Глубокий, Гн. Дикун, В. Жаровський, Ч. Сторожук, К. Кирилук — по 1 дол. Разом 16 дол.

Від Об'єднання українських організацій в Америці з Філадельфії — 50 дол.

Від невідомого — 10 фр. Від п. Котляра через п. О. Данілевич-Половину — 10 фр. Від п. Арцимовича зібрано в Аннесі: Сліпчука, Кріль, Мачей, Винічук, Костюк, Арцимович по — 10 фр., Сапаниченко, Н., Балюба, Н., по 5 фр. Босий — 4 фр., Н. Н. — 3 фр. Разом — 87 фр.

Від п. Котляра, Бакуменко — по 5 фр. Від п. Загній, Пухальського — по 3 фр. Зінкевича — 7 фр. 30 сент.

Через п. Орелського від Цесуса — 100 фр.

Полк. Татариуля — 5 фр. Українська громада в Л'єжі (підп. лист ч. 47): Діхтяренко — 5 бельг. фр., Бидловський — 5, Бриндзан. — 15, Н.Н. — 7 фр., Саулів — 2, Стеців — 1, Свірський, Нитюк, Тарка по 2 фр., Лукасевич, Н. Н., Р. Когут по 3 фр. Разом 50 бельг. фр.

Від п. Ординського з Нью-Йорку — 20 доларів. Від п. Петричука — 5 фр. Від п. Котляра — 10 фр. п., Лобода — 10 фр. п. Десятівського — 8 фр., Меремберга — 5, пані Л. Ілляшенко — 20. 25; Дм. Білоус — 10.

Від п. Гасана — з Америки — 25 доларів.

Від п. Пухальського, збірка по листу: Юрко Довгий — 20, Яків Загній — 15., А. Абраменко, П. Пухальський, З. Поштаренко, О. Іванота, І. Лук'яненко, Ф. Костюшко, Ольга Бон, всі по 10 фр. Йосип Барабаш — 5 фр. Разом 110 фр.

Від п. Каленика Лисюка з Нью-Йорку по листу ч. 26: Ілля Шкварко — 5, Е. Ляхович — І, М. Воробець — М., Близняк — 1, 0. Ревюк — 2, К. Лисюк — 60. Разом 70 доларів.

Від п. п. І. Базилюка, Ів. Горайна, Ів. Рудичева по 10 фр., З. Поштаренко, Як. Загній, П. Пухальський по 8 фр., Й. Барабаш — 3 фр., Ю. Довгій — 1 фр.

В Чехії

— Присвячене пам'яті Т. Шевченка засідання Українського Історично-Філологічного Товариства відбулося у вівторок, дня 11 березня з таким порядком дня: Доклади дійсних членів: 1) Смаль-Стоцького, С. О. — «Чого серце плаче, ридає, кричить»... 2) Біленького, Л. Т. — «Збірник Інституту Т. Шевченка в Харькові «Шевченко і його оцінка». —

Бібліографія

— CHARLES LEDRE. «Les émigrés russes en France. Ce qu'ils sont. Ce qu'ils font. Ce qu'ils pensent». Editions Spec. 17. Rue Soufflot. Paris 5-e. 1930. Prix — 12 fr.

Книжка досить цікава своїми даними не лише для французів, але й для української еміграції, що мусить пильно слідкувати за тим, що роблять і чого досягають росіяне. Звичайно, на цілу книжку лягла тінь прихильності автора до росіян, його русофіліство, але в де-чому це не зашкодило йому бути об'єктивним і залишитися більш французом, ніж росіянином.

Між іншим, авторіві відома, очевидно, і українська еміграція, але у нього були, видно, свої міркування про її відносини до російської еміграції в своїй книжці не згадувати, бо тоді б українське шило вилізло з мішка неділимської єдності і вийшло б не те враження. Що автор де-що знає про українську й справу підтвердженням тому являється наступний уступ з його книжки (ст. 151): «Ми свідомо лишаємо на боці питання українського сепаратизму, бо він не має великого зна-

чиння в французькій еміграції. У Франції є звичайно досить значна кількість українців, що час від часу збираються про-між себе, але вони не показують себе остільки, щоб їм присвячувати спеціальний дослід».

Автор, видно, не дооцінює життя й праці української еміграції у Франції. Та чи нема в тому і нашої вини? Хіба належного рівня досягла вже наша організованість тут? Хіба завжди виявляємо ми достатню активність? А ці хиби і дають можливість чужинцеві так легко нехтувати самим існуванням української еміграції у Франції. Та втім, що автор утримується говорити про українську еміграцію є й добра сторона, бо інакше чи не вийшло б і в нього чого пе-

сподіваного, щось подібного до «russe d'origine ukrainienne» або «nationalité indéterminée».

Яку мораль треба витягнути українській еміграції з появи цієї книжки?

Перш за все, більше організованости, більше активности!

Конче потрібно, по-друге, подбати нашій еміграції, щоб і про неї з'явилася аналогічна книжка. Українська еміграція, хоч і не така численна й багата, як російська, але не така вже й незначна та квота, як можуть думати деякі сторонні люде, щоб не могли показати ні своєї організованости, ні своїх ідей, які можуть мати для будучих франко-українських взаємовідносин велике значіння.

І. Заташанський.

Зміст

Париж, неділя, 16 березня 1930 року — ст. 1. *** — ст. 2. Євген Бачинський. Шевченко як пророк — ст. 3. Микола Литвицький. Політична спекуляція — ст. 8. Борис Лисянський. Листи до емігрантів, III — ст. 14. Лист зі Львова — ст. 18. В. С. З життя й політики — ст. 18. З преси — ст. 22. З широкого світу — ст. 26. Хроніка: у Франції — ст. 27. Бібліографія — ст. 29.

НОВІ КНИЖКИ.

- В. Свистун. «Нова хвиля червоного терору на Україні». Накладом Союзу Українців Самостійників. Вінніпег. 1930. ст. 30.
- Літературно-Науковий Вістник. Книжка III. Березень. 1930.
- Український Інвалід. Місяшний орган українських інвалідів на еміграції. ч. 24-27. Грудень 1929 р. Каліш.
- Більшовик України. ч. 24. грудень 1929 р. ч. ч. I і 2 січень 1930 р. Харків.
- За кордонне Бюро Української Радикально-Демакратичної партії. Бюлетень ч. 2. Видання неперіодичне. 1930. Прага.
- Соціал Демократ. ч. 4. Видання Подебрадської організації УСДРП. 1930. Подебради.
- Точило. ч. I. Січень 1930 р. Вінніпег.
- Віра та Наука. ч. 2-3. Коломия. 1930 р.
- Місіонер. ч. 3. Март 1930 р. Жовка.
- Жіноча Доля. ч. 8, 9. Коломия. 1930 р.
- Bulletin Annuel de l'Institut d'études slaves de Genève. 1. 1929.
- Prométhée. Revue mensuelle. N. 39. Février 1930. Paris.

— «Slovansky prehled». Shornik pro poznavani politického, hospodarskeho, socialniho a kulturniho zivota slovanskych statu a narodu. Redaktor Adolf Cerny. № 1. Praha. 1930.

— «Що московська совітська влада дає українському селянству і що від нього бере? Вид-во «Незалежна Україна». ч. 4. УРК.

— «Незалежна Україна». ч. 10. Листопад-Грудень. Орган закордонної Делегації Українського Революційного Комітету.

— «Вільне Козацтво». ч. 51-52. Прага.

— «Наш приятель». ч. 6. Лютий 1930. Львів.

— «Кіноча Долья». ч. 6. Лютий 1930. Коломия.

Організаційний Комітет Українського Хору

влаштує в суботу 22 березня 1930 року

в Salle de Léon. 11, Place du Cardinal Amette. 15-e. métro: Duplex.

ВЕЛИКИЙ КОНЦЕРТ

Українського Хору

присвячений пам'яті Т. Шевченка, під орудою братів Чехівських з участю співачки Іоанни Приймн.

Початок — о 9 год. вечора. Ціни місцям — 5, 10, 15 і 20 фр. Квитки набувати — в Українській Громаді у Франції — 27, Boulevard Latour-Maubourg. в Бібліотеці С. Петлюри, 11, Square du Port Royal, в книгарні «Маяк», 22, avenue des Ternes, та при церкві St. Léon, Place du Card. Amette, а в день концерту з 6 год. вечора при вході на салю.

КНИГАРНЯ «ТРИЗУБ»

Одержано на склад журнал «Гурт уймосья» за січень 1930 р. ціна 5 фр. з пересилкою, «Кобзарь», Т. Шевченка. Видання Катеринославського вид-ва, ціна 30 фр., і календарь «Червона Калина», ціна 15 фр. та ин.

До відома Запорозжців

В цілях об'єднання б. вояків частин Запорозжського війська б. армії У. Н. Р. закликається старшин і козаків згаданих формацій подати в найближчому часі свої адреси замешкання, як рівнож подавати зміни своїх адрес.

Писати по адресі: Pologne: m. Kalisz, Skrzyńka pocztowa, 61, g. Bazyłski.

У К Р А І Н Ц І .

Всі вносять національний податок:

— 10. Американських центів —

мінімум, постановлений I-ою конференцією Української Еміграції в Парижі 25 червня 1929 року.

Зібрані суми підуть виключно на національну пропаганду за кордоном, на видання книжок, брошур і закликів чужими мовами.

Треба, щоб чужинці знали справжню Україну, а не ту, що їм малюють наші вороги. Не для того билася українська еміграція мечем, щоб здатися перед ворожою брехнею на папері. Хай кожен свідомий українець завчасно виконає свій національний обов'язок і дасть зброю в руки проводу організованої еміграції. Чим більше наші вороги будуть переможені за кордоном, тим меншою буде боротьба з ними на самій Україні, тим менше жертв упаде на святій землі.

Українці! Не ждiть чуда. Творiть його самi своїми руками.

Хто жертвує всiм, той має все! Хто кидає крихту, в того є й вирi завзяття на крихту.

Будьте великими, як iдея бацьківщини вашої, будьте щедрими, як та земля, що вас породила.

Не спиняйтеся перед малою, такою необходимою, жертвою, як національний податок.

Вносять всi національний податок!

Вiн потрібний для роботи, яку крiм еміграції ніхто не зробить, яку може і повинна робити лише своїми руками шiла українська еміграція за кордоном.

Вносять що-найменше 10 центів річно,

щоб зменшити час перебування свого за кордоном, щоб уникнути зайвої крові в будучині, щоб послабити кайдани на живім тілі України в сучасному, щоб побачити Україну вільною й незалежною. Ви, що не шкодували крові й здоров'я, не пожалуйте й вашого достатку.

Не ждiть, поки вас покличуть жертвувати.

Жертвуйте так, як це робили і будуть робити найкращі сини України.

Вносять всi, як один, національний податок.

Президiя Головної Еміграційної Ради.

Редагує --Комiтет.

Адміністратор : Іл. Косякo.

Le Gérant : M-me Perdrizet.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V)

Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.